

คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง: การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์



นางสาว วิภัสรินทร์ ประพันธ์ศิริ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาภาษาศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2535

ISBN 974-581-888-7

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

018707 I 1655 6458

Kinship Terms In Kham Muang : An Ethnosemantic Analysis

Miss Vipusarin Prapuntasiri

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Linguistics

Graduate School

Chulalongkorn University

1992

ISBN 974-581-888-7



หัวข้อวิทยานิพนธ์

คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง : การวิเคราะห์

ทางภาษาศาสตร์ชาติพันธุ์

โดย

นางสาววิภาสินทร์ ประพันธ์สิริ

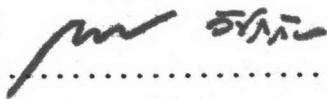
ภาควิชา

ภาษาศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

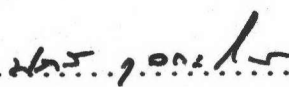
รศ. ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต



..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ ดร. ลาวว یشراحی)


คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์



..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประณี กุลละวงษ์)



..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์)



..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. ประคอง นิมนานเหมินทร์)



วิมลรัตน ประพันธ์ : คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง การวิเคราะห์ทางอรรถศาสตร์
ชาติพันธุ์ (KINSHIP TERMS IN KHAM MUANG : AN ETHNOSEMANTIC ANALYSIS)
อ.ที่ปรึกษา : รศ.ดร.อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 122 หน้า. ISBN 974-581-888-7

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความหมายแก่นของคำเรียกญาติพื้นฐานในภาษาคำเมือง
โดยวิธีวิเคราะห์องค์ประกอบ และการใช้คำเรียกญาติดังกล่าวในแวดวงอื่น ๆ ได้แก่ การใช้เป็นสรพนาม
และคำเรียกขานในหมู่คนที่เป็ญาติและไม่ใชญาติ และการใช้เป็นอุปสรรคณ์ นอกจากนี้งานวิจัยนี้ยังมุ่งแสดง
ลักษณะสำคัญบางประการในวัฒนธรรมล้านนาที่สะท้อนจากความหมายและการใช้คำเรียกญาติดังกล่าวด้วย

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ได้มาจากการสัมภาษณ์ผู้บอกภาษา 4 คน ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้พูด
ภาษาคำเมือง 4 จังหวัดล้านนา ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และลำปาง ผลการวิจัยพบว่าคำเรียก
ญาติในภาษาคำเมืองอาจจำแนกให้แตกต่างกันในความหมายแก่นด้วย 4 หรือ 5 มิติแห่งความแตกต่าง
ในภาษาเชียงราย และลำปาง คำเรียกญาติต่างกันในเรื่อง รุ่นอายุ ลายเลือด อายุ และเพศ ส่วนใน
ภาษาเชียงใหม่และลำพูน จะมีมิติที่เพิ่มขึ้น คือ ฝ่ายพ่อ/แม่ ซึ่งในรายละเอียดคำเรียกญาติในภาษาคำเมือง
ทั้ง 4 จังหวัด มีทั้งลักษณะที่ร่วมกันและต่างกัน ลักษณะที่ร่วมกัน ได้แก่ การใช้คำเรียกญาติประเภทเดียวกัน
ในความหมายเหมือนกัน ส่วนลักษณะที่ต่างกัน ได้แก่ การใช้คำเรียกญาติซึ่งมีความหมายละเอียดที่ต่างกัน
ในเรื่องเพศ และฝ่ายพ่อ/แม่

ในการใช้คำเรียกญาติเป็นสรพนามและคำเรียกขานในหมู่คนที่เป็ญาติ และไม่ใชญาติ พบว่า
คำเรียกญาติในรุ่นอายุสูงกว่าหรือมีอายุมากกว่าตัวเองมีการนำไปใช้มากกว่าคำเรียกญาติในรุ่นอายุต่ำกว่า
หรือมีอายุน้อยกว่า เช่น คำว่า "พ่อ" และ "แม่" จะใช้เป็นสรพนามและคำเรียกขานบ่อยมากกว่า "ลูก"
เป็นต้น ทั้งนี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะสำคัญประการหนึ่งในวัฒนธรรมล้านนา คือ "ระบบอาวุโส" สำหรับการ
ใช้เป็นอุปสรรคณ์พบว่า คำว่า "แม่" ใช้มากที่สุด โดยเฉพาะในความหมาย "ใหญ่" "สำคัญ" "ต้นกำเนิด"
"ผู้ใหญ่" เช่น คำว่า mE: 3khO:3 ในภาษาลำพูนหมายถึงนิ้วหัวแม่มือ ซึ่งคำคู่กันคือ "พ่อ" ไม่ปรากฏ
หลักฐานนี้แสดงให้เห็นถึง "การเน้นฝ่ายแม่" หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือบทบาทของฝ่ายหญิงมีความสำคัญมากกว่า
ฝ่ายชาย

ลักษณะสำคัญทางวัฒนธรรมที่พบในการวิเคราะห์ดังกล่าวนี้สอดคล้องกับข้อสัง เกตในผลงานทาง
ด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์ความหมายแก่นของคำเรียกญาติใน
ภาษาคำเมืองทั้ง 4 ถิ่น ได้แสดงให้เห็นว่าคำเรียกญาติของฝ่ายพ่อและแม่มีการกลืนกันจนไม่เน้นฝ่ายใด
ฝ่ายหนึ่งโดยเฉพาะ ผู้วิจัยจึงสรุปว่า "การเน้นฝ่ายแม่" ที่เคยมีมาแต่เดิมในวัฒนธรรมล้านนานั้น ปัจจุบันนี้
กำลังลดความสำคัญลง กลายเป็นไม่เน้นฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ภาควิชา ภาษา คำ สตรี
สาขาวิชา ภาษา คำ สตรี
ปีการศึกษา 2535

ลายมือชื่อนิติ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

พิมพ์ต้นฉบับบทความวิทยานิพนธ์ภายในกรอบสี่เหลี่ยมนี้เพียงแผ่นเดียว

C310948 : MAJOR LINGUISTICS

KEY WORD : KINSHIP TERMS/KHAM MUANG/ETHNOSEMANTICS

VIPUSARIN PRAPUNTASIRI : KINSHIP TERMS IN KHAM MUANG : AN ETHNOSEMANTIC ANALYSIS. THESIS ADVISOR : ASSO. PROF. AMARA PRASITHRATHSINT, Ph.D. 122 pp. ISBN 974-581-888-7

The purpose of this study is to carry out a componential analysis of the basic kinship terms in Kham Muang and to analyze the use of those terms as pronouns and address terms among kins and non-kins and as metaphor. It also aims at pointing out certain significant characteristics in Lanna culture as reflected in the meanings and use of Kham Muang kinship terms.

The data used in this study was gathered by interviewing four informants representing speakers of Kham Muang in four Lanna provinces, i.e. Chiang Mai, Chiang Rai, Lamphun and Lampang. The results of the study show that kinship terms in Kham Muang may be differentiated by four or five dimensions of contrast. In Chiang Rai and Lampang dialects the kinship terms are differentiated by generation, lineality, age and sex. In Chiang Mai and Lamphun dialects, another dimension of contrast is added to the kinship system, i.e. parental link.

As for the use of kinship terms as pronominals and address terms among kins and non-kins, it is found that the kinship terms of upper generations and greater age, are used more frequently than their counterparts. This reflects a significant characteristic in Lanna culture -- "seniority". The analysis of the use of Kham Muang kinship terms as metaphor shows that the words for "mother" is used most, especially to mean "great", "important", "origin", "donor", whereas its counterpart ("father") is not found. This implies the significance of "mother" or "matrilineality" in Lanna culture. However, based on the evidence of merging of the kinship terms on the father's and mother's sides, it is concluded that "matrilineality" was a significant characteristic in Lanna culture but now it is less significant, as it seems that the Lanna family does not place emphasis on either side particularly.

ภาควิชา ภาษาคำสตร
สาขาวิชา ภาษาคำสตร
ปีการศึกษา 2535

ลายมือชื่อนิสิต *S. Vipusarin*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *A. Prasithratsint*
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม



กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ก็ด้วยความอนุเคราะห์และความช่วยเหลือจากหลายๆท่าน ซึ่งผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้ง และขอกราบขอบพระคุณและขอบคุณ มาอย่างท่านเหล่านั้นไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ รศ.ดร. อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ท่านได้กรุณาให้คำปรึกษา ชี้แนะ แก้ไข ชัดเจนล่าช้าในการทำวิทยานิพนธ์ด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างยิ่ง พร้อมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ รศ.ดร. ปราณี กุลละวณิชย์ และ รศ.ดร. ประคอง นิมมานเหมินท์ ที่ให้คำแนะนำและตรวจสอบแก้ไข ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณ คณะอาจารย์ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ พร้อมทั้งให้กำลังใจแก่ผู้วิจัย

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้บอกภาษาทั้ง 4 ท่าน ที่ได้ให้ความร่วมมือในการบอกข้อมูลเป็นอย่างดี กำนัน และ สารวัตรกำนัน ตำบลสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลห้างฉัตร จังหวัดลำปาง ตามลำดับ ที่กรุณาให้ความอนุเคราะห์ในการติดต่อกับผู้บอกภาษา เจ้าหน้าที่ภาควิชาภาษาศาสตร์ทุกท่าน และเจ้าหน้าที่หน่วยคอมพิวเตอร์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัย คุณมาลเพ ชนะศึก และครอบครัว ที่กรุณาเรื่องที่พักระหว่างเก็บข้อมูลที่จังหวัดลำพูน ครอบครัวของผู้วิจัย และญาติพี่น้อง ที่คอยเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยเสมอมา โดยเฉพาะคุณพ่อที่กรุณาเดินทางไปเก็บข้อมูลกับผู้วิจัยด้วย พี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ ชาวภาษาศาสตร์ และที่อื่นๆ ทุกท่าน สำหรับกำลังใจที่มีให้กับผู้วิจัย

ท้ายนี้เนื่องจากผู้วิจัยได้รับทุนอุดหนุนส่วนหนึ่งในการทำวิทยานิพนธ์จากบัณฑิตวิทยาลัย ผู้วิจัยจึงขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ



	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่	
1. บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 สมมติฐานในการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของงานวิจัย.....	3
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
1.7 นิยามศัพท์ที่เกี่ยวกับงานวิจัย.....	14
2. วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	16
3. คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง.....	32
3.1 ความหมายแก่นของคำเรียกญาติพื้นฐานในภาษาคำเมือง....	33
3.2 มิติแห่งความแตกต่างและอรรถลักษณะที่ระบุความแตกต่างของ คำเรียกญาติทั้งหมดในภาษาคำเมืองทั้ง 4 ถิ่น.....	40
3.3 ความหมายของคำเรียกญาติ แสดงโดยอรรถลักษณะในรูป องค์ประกอบ.....	41
3.4 ลักษณะที่ร่วมกันของคำเรียกญาติในภาษาคำเมือง 4 ถิ่น....	54
3.5 ลักษณะที่แตกต่างกันของคำเรียกญาติในภาษาคำเมือง 4 ถิ่น.	55

บทที่	หน้า	
3.6	สรุปลักษณะคำเรียกญาติภาษาคำเมือง.....	57
4.	การนำคำเรียกญาติภาษาคำเมืองไปใช้ในแวดวงอื่นๆ.....	60
4.1	การใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนามและคำเรียกขานในหมู่ญาติ ในภาษาคำเมือง.....	61
4.2	การใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนามและคำเรียกขานในหมู่คนที่ ไม่ใช่ญาติในภาษาคำเมือง.....	71
4.3	การใช้คำเรียกญาติเป็นอุปสรรค.....	80
5.	วัฒนธรรมล้านนาที่สะท้อนจากคำเรียกญาติภาษาคำเมือง.....	82
5.1	ระบบอาวุโส.....	83
5.2	การเน้นฝ่ายแม่.....	88
6.	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ.....	94
6.1	ผลการวิเคราะห์คำเรียกญาติในภาษาคำเมือง.....	94
6.2	การอภิปรายผล.....	97
6.3	ข้อเสนอแนะ.....	97
	รายการอ้างอิง.....	99
	ภาคผนวก.....	104
	ภาคผนวก ก.....	105
	ภาคผนวก ข.....	114
	ประวัติผู้เขียน.....	122

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงความหมายของคำเรียกญาติ.....	13
2	แสดงความหมายของคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองจังหวัดเชียงใหม่..	49
3	แสดงความหมายของคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองจังหวัดเชียงราย..	50
4	แสดงความหมายของคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองจังหวัดลำพูน.....	51
5	แสดงความหมายของคำเรียกญาติในภาษาคำเมืองจังหวัดลำปาง.....	52
6	แสดงการใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนามแทนตัวเองในหมู่ญาติใน 4 จุด เก็บข้อมูล.....	69
7	แสดงการใช้คำเรียกญาติเป็นคำเรียกขานในหมู่ญาติใน 4 จุดเก็บข้อมูล	70
8	แสดงการใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนามแทนตัวเองในหมู่คนที่ไม่ใช่ญาติ ใน 4 จุดเก็บข้อมูล.....	78
9	แสดงการใช้คำเรียกญาติเป็นคำเรียกขานในหมู่คนที่ไม่ใช่ญาติใน 4 จุด เก็บข้อมูล.....	79
10	แสดงความถี่ในการใช้คำเรียกญาติเป็นสรรพนามและคำเรียกขาน...	87